

בדין פסי ביראות, יז ע"ב – יח ע"א; כב ע"ב – כג ע"א

- א. משנה. עושין פסין לביראות, ארבעה דינמדין נראין כשמונה, דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: שמונה נראין כשנים עשר, ארבעה דינמדין וארבעה פשוטין....
- ב. גמרא. ... לימא מתניתין דלא כרבי עקיבא, דתנן: אחד באר הרבים ובור הרבים ובאר היחיד – עושין להן פסין, אבל בור היחיד עושין לו מחיצה גבוה עשרה טפחים, דברי רבי עקיבא. ואילו חכא קתני לביראות, לביראות – אין, לבורות – לא. – אפילו תימא רבי עקיבא, באר מים חיים דפסיקא ליה – לא שנא דרבים ולא שנא דיחיד, קתני, בור מכונסין, דלא פסיקא ליה – לא קתני.
- ג. לימא מתניתין דלא כרבי יהודה בן בבא, דתנן, רבי יהודה בן בבא אומר: אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד, ואילו חכא קתני לביראות לא שנא דרבים ולא שנא דיחיד! – אפילו תימא רבי יהודה בן בבא, מאי ביראות – ביראות דעלמא.

כב ע"ב – כג ע"א

- ד. משנה. אחד בור הרבים ובאר הרבים ובאר היחיד עושין להן פסין, אבל לבור היחיד עושין לו מחיצה גבוה עשרה טפחים, דברי רבי עקיבא. רבי יהודה בן בבא אומר: אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד, ולשאר עושין חגורה גבוה עשרה טפחים.
- ה. גמרא. אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יהודה בן בבא. ואמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: לא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים בלבד.
- ו. וצריכא, דאי אשמעינן הלכה כרבי יהודה בן בבא – הוה אמינא דרבים, ואפילו מכונסין. וזהאי דקתני באר הרבים – לאפוקי מדרבי עקיבא. קא משמע לן דלא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים.
- ז. ואי אשמעינן באר מים חיים – הוה אמינא: לא שנא דרבים ולא שנא דיחיד, קא משמע לן: הלכה כרבי יהודה בן בבא.
- רש"י מסכת עירובין דף כג עמוד א
- הוה אמינא דרבים אפילו מכונסין – שרי ר' יהודה בן בבא, וזהאי דקאמר באר הרבים – משום ר' עקיבא דאמר באר היחיד שרי, ואתא איזהו למימר: אף על גב דמים חיים נינהו, דרבים אין דיחיד – לא, והכי קאמר: אין עושין פסין אפילו לבאר, אלא של רבים.
- תוספות מסכת עירובין דף כג עמוד א
- וזה דנקט באר הרבים לאפוקי מר' עקיבא – וא"ת א"כ הוה ליה למימר בור הרבים וע"כ באר היחיד לא דא"כ היינו רבי עקיבא וי"ל דאורחא דמלתא למיתני מענין שממעט דהיינו באר היחיד אי נמי הא דקאמר דרבים אפילו מכונסין לאו אר"י בן בבא קאי אלא אשמואל.
- לא שנא דרבים ולא שנא כו' – יכול להיות דהוי כר' יהודה בן בבא וזה דנקט ר' יהודה בן בבא באר הרבים היינו לאפוקי בור הרבים.

שיטת ת"ק בריש הפרק

שני משתנים נאמרו בדין פסי ביראות [הערך החמור יותר משמאל]:

1. [באר / בור]
2. [רבים / יחיד]

במשנה לקמן (כב ע"ב) נחלקו ר"ע וריב"ב אם כדי להתיר פסי ביראות די בחדא לטיבותא או צריך תרתי לטיבותא:

ר"ע			רבי יהודה בן בבא		
יחיד	רבים		יחיד	רבים	
באר	מותר	מותר	באר	מותר	אסור
בור	מותר	אסור	בור	אסור	אסור

מחלוקת מסוג זה (מחלוקת של 'גם' או 'או') הינה מחלוקת כפולה, בשתי משבצות הביניים. והנה המשנה שלנו בתחילת הפרק מתפרשת לכאורה כשיטת ביניים, כיוון שהלשון בראות משמעה מחד גיסא, בראות ולא בורות, אך מאידך גיסא משמעה בין של רבין ובין של יחיד:

ר"ע			רבי יהודה בן בבא			משנתנו		
יחיד	רבים		יחיד	רבים		יחיד	רבים	
באר	מותר	מותר	באר	מותר	אסור	באר	מותר	מותר
בור	מותר	אסור	בור	אסור	אסור	בור	אסור	אסור

לפי טבלה זו דין המשנה תלוי במשתנה אחד בלבד, משתנה [באר / בור]. ברם, הגמרא מבקשת להתאים את משנתנו עם כל אחת מהשיטות בנפרד:

בסעיף ב מיישבת הגמרא את משנתנו עם שיטת ר"ע: יכול להיות שתנא דידן כר"ע, אך כיוון שלר"ע באר לעולם מותרת ואילו בור תלוי במשתנה השני, העדיף תנא דידן לנקוט את הדין בבאר דפסיקא ליה.

בסעיף ג מיישבת הגמרא את משנתנו עם שיטת רבי יהודה בן בבא: יכול להיות שתנא דידן כריב"ב, והלשון בראות אינה באה לכלול בראות דרבים ודחידי אלא בראות רבים דעלמא. עוד טבלה אפשרית עולה בסוגיא להלן.

פרשנות שיטת ריב"ב

להלן (כג ע"א) מציגה הגמרא שתי פרשנויות שגויות של שיטת ריב"ב, פרשנויות שניתן היה לדייקן מלשון המשנה. המשותף לשתי הפרשנויות הוא, שלריב"ב רק משתנה אחד רלבנטי:

בסעיף ו הועלתה אפשרות, שריב"ב מתיר בין באר של רבים ובין בור של רבים (את כל הטור הימני), דהיינו רק מהתשנה ה[רבים / יחיד] רלבנטי. מה שנקט במשנה לא התירו אלא באר של רבים בלבד, בא רק כשלילה להיתר של ר"ע, שהתיר באר היחיד, אך לא בא לשלול את מה שר"ע התיר בור של רבים:

ר"ע			רבי יהודה בן בבא		
יחיד	רבים		יחיד	רבים	
באר	מותר	מותר	באר	מותר	אסור
בור	מותר	אסור	בור	מותר	אסור

בטבלה זו ניתן לראות שריב"ב חולק רק על המשבצת השמאלית עליונה. הלשון 'לא התירו אלא באר של רבים' באה לשלול משבצת זו, אך לא את הימנית תחתונה. אמנם אפשרות זו נשללת בסוגיא, והאפשרות הנכונה היא זו שהצגנו לעיל.

בסעיף ז הועלתה אפשרות הפוכה בפרשנות ריב"ב, שהוא חולק רק על המשבצת הימנית תחתונה :

רבי יהודה בן בבא			ר"ע		
יחיד	רבים		יחיד	רבים	
מותר	מותר	באר	מותר	מותר	באר
אסור	אסור	בור	אסור	מותר	בור

לפי הבנה זו ריב"ב מתיר את כל השורה העליונה, דהיינו רק המשתנה של [הבאר / בור] רלבנטי. מה שנקט במשנה לא התירו אלא בבאר של רבים בלבד, בא רק לשלול את הימנית תחתונה, אך לא את השמאלית עליונה (לפי תוד"ה לא שנא).

כאמור, שתי ההבנות הללו שגויות, ולכן השמיע לנו שמואל, שתי הלכות: הלכה כריב"ב [דווקא רבים], והלכה שצריך באר מים חיים [דווקא באר].

בארנו את הסוגיא, שההוה אמינות של הגמרא הינן בדעת ריב"ב עצמו, ולא בדעת שמואל, כפי שעולה מרש"י, וכפירוש הראשון בתוד"ה והא דנקט, ולאור מה שהוסיף תוד"ה לא שנא.